

Prikaz knjige: Dalibor Čepulo (ur.) – STATUT PAŠKE OPĆINE – *STATUTA COMMUNITATIS PAGI*

Analiza kazni za prijestupe i delikte u Paškom statutu

Uz obljetnicu 170 godina postojanja i djelovanja Matice hrvatske, u njenim prostorijama u Zagrebu, 15. listopada 2012. godine, održano je predstavljanje knjige **Statut Paške općine – *Statuta communis Pagi*** koju je uredio prof. dr. sc. Dalibor Čepulo. Nakladnik, ove izuzetno grafički uređene knjige od strane Luke Gusića, je Matica hrvatska Pag (ISBN 978-953-9792-5-7-0) i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (ISBN 978-953-270-057-2). Tiskana je u Sveučilišnoj tiskari Zagreb 2011. godine u nakladi od 1 000 primjeraka u opsegu od 478 stranica.

Na svečanoj promociji knjigu su, uz Stjepana Sučića, potpredsjednika Matice hrvatske, predstavili: akademik Josip Bratulić, prof. dr. sc. Marko Petrak, prof. dr. sc. Željko Radić, Luka Gusić i prof. dr. sc. Dalibor Čepulo. Velikom broju gostiju pozdravnu riječ uputili su Tino Herenda, dogradonačelnik Paga, Ante Maržić, predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Pagu i Hrvoje Dusper, predsjednik Društva Pažana. Ugođaj promocije uljepšali su članovi klape Čežnja.

Pišući ovaj prikaz knjige Statut Paške općine želim čitateljstvu našeg časopisa Policija i sigurnost prenijeti nekoliko svojih promišljanja u svezi s ovakvim biserom neprocjenjive vrijednosti za hrvatsku kulturu i hrvatsko srednjovjekovno pravo. Ono što želim reći sadržano je u tri točke: 1. prikazati sam sadržaj knjige; 2. dati analizu kazni u Paškom statutu za prijestupe i delikte; te 3. iznijeti svoja promišljanja u svezi sa sadržajima kriminalističke znanstvene discipline i prakse u hrvatskim srednjovjekovnim pravnim izvorima i njenom izvorištu, opstojnosti i primjeni u stvarnosti, realnom životu.

1. SADRŽAJ KNJIGE STATUT PAŠKE OPĆINE – *STATUTA COMMUNITATIS PAGI*

Knjiga Statut Paške općine – *Statuta communis Pagi* podijeljena je u tri smislene i međusobno povezane cjeline. U prvom dijelu, pored predgovora, sadržane su uvodne studije koje nas uvode i vode u vrijeme i problematiku samog Paškog statuta. U drugom dijelu je dan tekst Statuta Paške općine u izvorniku s prijevodom na hrvatski književni jezik kojeg su učinili Robert Leljak i Nella Lonza. U trećem dijelu sadržani su podaci koji olakšavaju čitanje, razumijevanje (npr. popis novčanih jedinica i mjera koje se spominju u Statutu), odnosno snalaženje (npr. predmetno kazalo) u samom tekstu Paškog statuta.

U **prvom dijelu** sadržane su četiri značajne studije za razumijevanje vremena i društvenih odnosa u razdoblju važenja i primjene Paškog statuta, odnosno Statuta Paške općine. Tako nas **Miroslav Granić** sa svojim radom pod naslovom ***Osamostaljenje Paške općine*** uvodi u povijesna događanja koja su prethodila osamostaljenju Paške općine, ponajviše analizom međusobnih odnosa i događanja između Zadra – Raba – Paga. Rad je prepun važnih povijesnih činjenica koje su imale odlučni utjecaj prema težnji i upornom traganju Pažana za svojim mjestom među ostalim dalmatinskim komunama. "U završnici te žilave borbe koja se odigrava u osvit petnaestoga stoljeća, koje je već zračilo novim svjetlom na europskom obzorju, Pažani su prenijeli u naslijeđe svojim baštinicima najveću svetinju stvorenu nesalomljivom ustrajnošću, naporom i velikim žrtvama – samostalnu komunu s gradskim središtem, političkim ustanovama i društvenom strukturom koji su pod njezinim plaštom bili vlast i zaštita." (Granić, 2011:27).

Dalibor Čepulo u svom radu, pod naslovom ***Pravna baština i društveno okruženje Paškog statuta***, uvodno izlaže opća obilježja dalmatinskog statutarnog prava te navodi glavne odrednice Paškog statuta nužne za razumijevanje pravnih odnosa u tom srednjovjekovnom vremenu. Studija je po svom opsegu opsežna, no kako je riječ o pravnom izvoru, vrelu pravne misli izvanredne važnosti, to je i razumljivo kako je pravna analiza središte ukupnosti studija u prvom dijelu prikazane knjige. U nastavku autor radi analizu Statuta Paške općine po granama prava [upravno pravo (ovlasti kneza, Vijeća, javnih funkcija, službenika), odnos prema strancima, statusno i obiteljsko pravo, stvarno, nasljedno i obvezno pravo, parnični postupak, ovrha i javna dražba, materijalno i postupovno kazneno pravo]. U posebnim poglavljima posebno su razmotrene one pravne cjeline koje su zbog vezanosti "uz solarstvo, poljodjelstvo, stočarstvo, trgovinu, pomorstvo i ribarstvo bile posebno važne i karakteristične za paško gospodarstvo i društvo." (Čepulo, 2011:29). Analiza kaznenog prava, to oslikavanje društvenog života i društvene patologije srednjovjekovnog Paga, koje je sadržano u Statutu Paške općine, Čepulo u ovom radu raščlanjuje kroz tri poglavlja: *Zabrane i kazne*, *Interlokalno kazneno pravo: Rab, Pag, Novalja i Put do kazne*, a u poglavlju *Organizacija pravosuđa i pitanje uskrate pravosuđa* dijelom analizira kazneno postupovno pravo i kazneni postupak uređen Statutom Paške općine.

Nella Lonza, u prvom dijelu svoga radu, pod naslovom: ***Tri slike o Paškom statutu: starije paško pravo, tiskanje Statuta i rukopisni dodaci (14.–17. stoljeće)***, čini rekonstrukciju prethodnog razvitka paškog prava na temelju sačuvanih povijesnih izvora. Na temelju te rekonstrukcije autorica donosi zaključak kako se paška Crvena knjiga može smatrati *prostatutom*, pravnim zbornikom u kojem su se upisivale pravne norme do XIV. stoljeća pa nadalje. U drugom dijelu autorica nas vodi u XVII. stoljeće, razdoblje kada se tekst Paškog statuta priprema i predaje za tisak. Autorica nas upućuje kako tiskanje Paškog statuta nije bio politički neutralan potez iz puke želje da se "medij" za prijenos sadržaja uskladi s duhom vremena, nego je to čin s jasnom političkom pozadinom, (Lonza, 2011:119). Tiskanje statuta tražili su ustvari politički razlozi: u osjetljivom ravnovjesju između gradskih zajednica i mletačkog centra bilo je vrlo važno tekst fiksirati i zaštititi od samovlasnih izmjena jedne strane; tiskani oblik pružao je potpunu postojanost i sigurnost kakvu nije mogao dosegnuti ni ovjereni prijepis, (Lonza, 2011:127). U trećem dijelu, autorica nas ponovno vraća na rukopis, odnosno na rukom dopisane priloge. Njihov šarolik sadržaj – u rasponu od tekstova povijesnih privilegija Pagu, preko kancelarske tarife,

abecede na trima pismima (latinica, glagoljica i ćirilica), do popisa službenih blagdana paške zajednice – uvodi nas u misaoni svijet onih koji su se Statutom koristili u praksi i dopunjavali ga onime što su smatrali vrijednim i korisnim. Putem od rukopisa do tiska i ponovno do rukopisa zatvoren je krug u kojem je upisan pravni život paške zajednice kroz više stoljeća, (Lonza, 2011:119).

Četvrti rad je prevoditelja Paškog statuta, **Roberta Lejaka**, pod naslovom: **Jezične osobitosti Paškog statuta** u kojem nas upućuje na svu težinu i složenost prevođenja teksta pisanog srednjovjekovnim latinskim jezikom (*latinitas medii aevi*). Kako nas autor izvješćuje, taj latinski nije bio jezik nijedne etničke skupine, pa mu se s punim pravom može dodijeliti epitet srednjovjekovne *linguae francae*. "Ostavio nam je golemi vremenski, prostorno i sadržajno heterogeni korpus tekstova, u kojima veoma važnu ulogu imaju i pravni dokumenti. Tijekom njegove gotovo jedanaest stoljeća duge uporabe obilježavaju ga dvije tendencije – divergencija u niz novih narodnih jezika koje poznajemo pod nazivom romanski jezici (već od IX. stoljeća), ali i povratak kodificiranom antičkom izričaju u razdoblju humanizma." (Lejak, 2011:145). Slijedom autor analizira u tekstu izvornika Statuta Paške općine odstupanja od latinskog jezika u ranijem stadiju i bilježi promjene na svim jezičnim razinama: ortografskoj, fonetskoj, morfološkoj, sintaktičkoj i posebno na leksičkoj i frazeološkoj razini.

U **drugom dijelu** knjige Statut Paške općine – *Statuta communitatis Pagi* dan je izvornik Statuta Paške općine u presliku na lijevim stranicama knjige dok se na desnim stranicama knjige nalazi njegov prijevod na književni hrvatski jezik. I jedan i drugi tekst međusobno se prate. Takav način prikazivanja Statuta Paške općine poslužit će budućim istraživanjima radi provjere ispravnosti prijevoda. No, ti preslici originala predstavljaju estetski vrlo privlačan sadržaj. Oni su, kako je to znao reći akademik Lujo Margetić: "nezaobilazni način objave dragocjenih dokumenata prošlosti".

Na ovom mjestu potrebno je prisjetiti se kako je tiskanje paških statutarnih propisa i odluka mletačkih državnih tijela naložio paškim vlastima, i to u roku od šest mjeseci, generalni providur Dalmacije Alvise Mocenigo za posjeta Pagu 5. kolovoza 1636. godine. Potrebu tiskanja paških statutarnih propisa taj je mletački dužnosnik obrazložio trošnošću izvornika, ali je vjerojatno važniji razlog bio konsolidiranje mletačke uprave na istočno-jadranskoj obali. Već 20. rujna iste godine, tj. niti dva mjeseca poslije, ti su dokumenti pripremljeni za tisak. Tako je nastalo tiskano izdanje **Statuta Paške općine iz 1637.**, pod nazivom *Statuta Communitatis Pagi*, (Čepulo, 2011:35). Ono obuhvaća: a) **Paški statut iz 1433.** sadržan, pored Proslova, u šest knjiga (I-VI) s pripadajućim glavama, b) **reformacije**, tj. njegove izmjene i dopune iz Crvene knjige (D), c) **Kazneni statut iz 1462.** (PKS), d) te **priloge**, odnosno odluke državnih tijela iz pergamentskog registra (P). "Reformacije i predstavljanje koje je paška komuna upućivala središnjim vlastima upućuju na to da unatoč ograničenoj autonomiji, karakterističnoj za gradove pod mletačkom upravom, paška komuna nikada nije bila pasivni subjekt, već se ozbiljno trudila oko unaprjeđenja svoga položaja i zaštite svojih prava i interesa." (Čepulo, 2011:35)

U **trećem dijelu** knjige Statut Paške općine – *Statuta communitatis Pagi* Nella Lonza nas upoznaje s novčanim jedinicama koje su bile u uporabi u vrijeme primjene Statuta Paške općine i njihovim međusobnim odnosom. Taj opisani odnos sam iskoristio kod analize novčanih kazni u Statutu Paške općine o čemu će još biti riječi. Također se

opisuju i mjere za duljinu i površinu, težinu, tekućinu kao i za mjerenje vremena. Na kraju knjige Nella Lonza i Robert Lejsek izradili su *Predmetno kazalo* do trećeg stupnja kao i *Kazalo imena mjesta i etnonima* te *Kazalo osobnih i svetačkih imena*.

2. ANALIZA KAZNI U STATUTU PAŠKE OPĆINE

Prije same analize kazni u Statutu Paške općine potrebno je upozoriti na dvije činjenice. Prva je u svezi s distribucijom kaznenopravnih odredaba u samom Statutu, a druga se odnosi na poštovanje načela zakonitosti u kaznenom pravu.

Kaznenopravne odredbe u Statutu Paške općine najvećim dijelom se nalaze u **VI. knjizi Paškog statuta** i u **Paškom kaznenom statutu**, a također se pokoja odredba može pronaći i u drugim dijelovima Statuta Paške općine kojom se sankcionira ili prijeti kaznom za određeno kažnjivo ponašanje (I/8, 9, 10, 13, 16; II/1, 3; III/26; IV/14, 20, 26, 32, 33, 36, 50, 51, 53, 66, 68, 69; V/40, 42, 43; D/5, 13, 16; P/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13). Prema tvrdnji Dalibora Čepule šesta knjiga Paškog statuta ne sadržava "klasična" kaznena djela (protiv života i tijela, protiv imovine) kojima se ugrožavaju temeljne vrijednosti zajednice i za koje su propisane najteže kazne. "Šesta knjiga Paškog statuta sadržava samo šarolik i nesistematiziran popis djela. (...) Od tih normi gotovo ni jedna po današnjim mjerilima ne bi pripadala u područje kaznenog prava." (Čepulo, 2011:100). Nadalje pretpostavlja kako se normiranje težih djela paškom zakonodavcu možda činilo neodgovarajućim i previše rizičnim, jednako kao i rizici kodifikacije vrijedećih običajnih normi. "Hibridnost i neodređenost šeste knjige Paškog statuta dodatno upućuje na to da sastavljači Statuta nisu imali jasnu ideju o tome što učiniti pa je privremeno rješenje pronađeno u ostavljanju te problematike zrenju. Posljedica pasivnosti kodifikatora, dakako, nije bila i deregulacija tog područja jer su se ubojstva, tjelesne ozljede i krađe u Pagu kažnjavale i prije i nakon donošenja Statuta na osnovi običajnog prava i mletačkih propisa u kaznenim postupcima koje je samostalno vodio knez." (Čepulo, 2011:100). Kodifikacija najtežih kaznenih djela učinjena je 1460. godine Paškim kaznenim statutom kojeg karakterizira relativno dugačak proslav. "Proslav snažno naglašava potrebu mjere u kažnjavanju kao pretpostavku ostvarenja pravde jer se bez mjere kazna pretvara u okrutnost, a pravom se mjerom omogućuje stupnjevanje kažnjavanja, pa i strože kažnjavanje povrata, tj. onih koji se nisu popravili." (Čepulo, 2011:101).

Glede **poštovanja i razvijenosti načela zakonitosti** (*nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege*) u Glavi 39. III. knjige Paškog statuta nalazi se značajna odredba kojom se zabranjuje običajima da štete Statutu ili odlukama Vijeća. Zbog važnosti ovog teksta prenosim ga u cijelosti:

"Snagom ovog statuta zapovijedamo da ni jedan običaj ne može ni na koji način škoditi odnosno činiti i nanositi štetu nekome statutu odnosno kapitularu i odluci Vijeća, nego neka se statuti, kapitulari i odluke Vijeća nepovrjedivo obdržavaju. Najprije neka se primjenjuju statuti, a o čemu ne bi bilo u statutima, ali postoji odluka Vijeća, neka se primijeni ta odluka. O čemu pak ne postoji statut, kapitular ni odluka Vijeća, neka se postupa po običaju dokazanom utvrđenim načinom i postupkom. Međutim, ako se za neki predmet ne bi mogao naći statut, kapitular, odluka Vijeća ni dokazani običaj, neka se postupa prema dobroj slobodnoj prosudbi i mišljenju suda."

U reformaciji, odnosno izmjeni i dopuni D/12 Crvene knjige se navodi:

"Propisali smo (kao što se uvijek poštovalo): ako se strane u nekome postupku pozovu na neki običaj koji nije pismeno utvrđen, neka se podnese Velikom vijeću, pa kad to vijeće dvotrećinskom većinom odluči i utvrdi taj običaj, neka sud odluči u toj parnici, time ni u čemu ne stavljaajući van snage neki statut ili kasniji zakon."

Introspekcijom izdvojenih odredaba Statuta Paške općine možemo zaključiti kako se u razdoblju primjene Statuta poštovalo, u određenom mjeri načelo, kako ga mi danas poimamo i nazivamo – načelo zakonitosti. To proizlazi iz klasifikacije i reda po kojem se propisuje uporaba pojedinog pravnog vrela. Na prvo mjesto stavlja se Statut, kapitulat, odluka Vijeća te dokazani običaj, a na kraju se, ukoliko svih tih izvora nema, dopušta postupanje prema dobroj slobodnoj prosudbi i mišljenju suda, odnosno gospodina kneza. U reformaciji Statuta propisuje se pismeno utvrđivanje običaja ali ono se nikako ne može smatrati jačim pravnim vrelom od statuta ili kasnijeg zakona. Načelo zakonitosti ne primjenjuje se u potpunosti te je ograničeno s jedne strane kazuističkim opisima zabranjenih ponašanja koja služe kao orijentacije za slična zabranjena ponašanja, neodređenosti kazne za neka, pa i najteža kaznena djela kao što je *čisto ubojstvo* (PKS/15), a s druge strane slobodom kneza da određenu kaznu može oprostiti (VI/52 – *i ta se kazna nikako ne može oprostiti*), odnosno da može izreći višu ili manju mjeru kazne, pa čak i u osudi izabrati vrstu kazne, dakle primijeniti *arbitrium* (IV/20 – *neka bude kažnjen kako gospodin knez i sud budu smatrali pravičnim*, VI/18 – *a u tom slučaju neka bude na slobodnu volju gospodinu knezu kako treba onoga tko je tukao kazniti zbog takva osakaćenja ili odsijecanja uda*, VI/22 – *gospodin knez i sud neka je ipak prisile da dovrši ono što je obećala, određujući i veću kaznu kako se sudu bude činilo primjerenim*, VI/36 – *ili više ako tako prosudi gospodin knez*, PKS/14 – *neka se taj koji je udario kazni prema prosudbi gospodina kneza, uvijek uz naknadu štete udarenome*, PKS/15 – *neka bude na prosudbu i savjest gospodina kneza takvog ubojicu kazniti kako mu već pravda bude nalagala*, PKS/16 – *neka izgubi oko ili ruku, prema prosudbi gospodina kneza*. Možemo zaključiti kako ova analiza ide u prilog samom povijesnom razvitku, genealogiji načela zakonitosti u hrvatskom kaznenom pravu.

2.1. Osobne kazne

Kazne propisane u Statutu Paške općine dijele se na osobne i novčane kazne. Za osobne kazne u Statutu karakteristična je njihova velika raznolikost po vrsti. Ukupno je popisana 31 osobna kazna za ukupno 53 delikta koja su popisana u tablici 1 pa ih je nepotrebno ponovno nabrajati. Najstroža osobna kazna je *smrtna kazna* koja se izvršava *spaljivanjem* (PKS/16) ili *vješanjem* (PKS/2, 3, 10; P/1), dok za jedno djelo nije propisan način izvršenja smrtne kazne (PKS/19 – silovanje, nasilno razdjevičenje djevice ili nasilna objluba udane ili već oskrvnute žene), ali se može pretpostaviti kako se radi o vješanju.

Smrtna kazna spaljivanjem, najteža osobna kazna u Statutu Paške općine, određena je za onog (ili onu) koji drugome da kakvu vradžbinu ili čarobnu travu i od nje taj umre ili izgubi razum (tzv. *crna magija*). Za pokušaj tog djela počinitelj se kažnjava šibanjem i obilježavanjem užarenim pečatom "ako gospodin knez, prethodno se posavjetovavši sa sucima, utvrdi da je počinjen taj zločin". Dokaže li se taj pokušaj ubojstva vradžbinom ili čarobnim travama putem svjedoka ili priznanjem počinitelja *ili to bude javno i očito, neka*

izgubi oko ili ruku, prema prosudbi gospodina kneza. Poticatelj takvih djela kažnjavan je jednako kao i počinitelj. Za davanje tzv. *ljubavnog napitka* (tzv. *bijela magija*) zbog kojeg dolazi do poremećaja bračnih odnosa (*od koje muž ili žena omrznu*) propisana je kazna šibanja i obilježavanja užarenim pečatom te stajanje tijekom jednog dana sa sramotnom krunom na glavi na stupu srama (*pettergallus*). Poticatelj i pomagač tog djela kažnjava se jednako kao i počinitelj.

Spomenuta **kazna stajanja na stupu srama** bez sramotne krune na glavi (VI/1, PKS/1) i sa sramotnom krunom na glavi (PKS/17), i to samo jedan dan, sama po sebi ne predstavlja neku težu tjelesnu kaznu. No posljedica njene stigmatizacije i psihičkog opterećenja na počinitelja, bila je velika. Osuđeni je u takvoj maloj sredini bio zadugo, ako ne i trajno, obilježen te je proživljavao neku vrstu društvenog progona, izгона u samoj zajednici (Čepulo, 2011:104).

Kod kaznenog djela protiv spolnih sloboda, **silovanja** (PKS/19), u Paškom kaznenom statutu ne čini se staleška razlika među počiniteljima, što je karakteristično za dalmatinske statute, već se svi počinitelji bez obzira na stalež kažnjavaju jednako (smrtnom kaznom čije izvršenje nije određeno tekstom statuta: *neka plati glavom*). Kod dragovoljnog spolnog odnošaja (PKS/20) s nečijom *kćerkom ili sestrom djevicom bez oca*, počinitelj, *mladić* je morao platiti miraz djevojci prema "njenom položaju i ugledu, osim ako ona tog mladića *ushtjedne uzeti za muža* (svojevršno fakultativno oslobađanje od kazne). Onaj tko nije mogao platiti traženi miraz kažnjavan je kaznom od godinu dana općinskog zatvora, a nakon toga izgonom s otoka Paga u trajanju od pet godina.

Posebnost osobne kazne kod nekih **kaznenih djela protiv života i tijela** ogleda se u tome što sama kazna po vrsti nije određena. Tako kod **teške tjelesne ozljede** (PKS/14) gdje je netko "nehajno ozlijeđen oštricom noža, štapom, mačem, kamenom ili bilo kojim drugim oružjem po licu ili glavi, pa rana bude vidljiva ili udareni bude osakaćen, neka se taj koji je udario *kazni prema prosudbi gospodina kneza*, uvijek uz naknadu štete udarenome". Jednako je tako i kod *čistog ubojstva* (PKS/15) o čemu je već bilo riječi.

Tablica 1: Popis vrsta osobnih kazni u Statutu Paške općine

Vrsta osobne kazne	Opis prijestupa ili delikta iz Statuta Paške općine
smrtna kazna spaljivanjem	Ako tko umre ili izgubi razum zbog toga što je tko drugome dao kakvu vradžbinu ili čarobne trave, (PKS/16) (poticatelj i koji su savjetovali kažnjavaju se jednako kao počinitelj), (PKS/16).
smrtna kazna vješanjem	Krađa počinjena u vrijednosti iznad 100 libara (iznad 24.000 malih denara) (ne čini se razlika između supočinitelja – zatečeni pri počinjenju krađe), (PKS/3).
	Krađa počinjena drugi put u vrijednosti od 80 do 100 libara (PKS/2).
	Povreda granice izгона, a počinitelj je ranije bio kažnjen zbog razbojništva ili pljačke do vrijednosti 100 solada (PKS/10).
	Povreda granice izгона, a počinitelj je kažnjen (drugi put) zbog razbojništva ili pljačke u vrijednosti od 30 i više solada (PKS/10).
	Bez obzira na vrijednost počinjenog razbojništva ili pljačke, ako zbog udarca potekne krv (PKS/10).
	Ako osuđeni ne plati kaznu u roku od 8 dana nakon što je osuđen (u tih osam dana mora pružiti jamstva ili će biti zatvoren), a izrečena kazna je 100 ili više libara, (P/1), (supočinitelji se jednako kažnjavaju).
smrtna kazna (način izvršenja se ne navodi – vjerojatno vješanjem)	Silovanje – nasilno razdjevičenje djevice ili nasilna obljava udane ili već oskvrnute žene (PKS/19).
odsijecanje lijeve ruke i gubitak oba oka	Krađa počinjena prvi put u vrijednosti od 80 do 100 libara (PKS/2), (19.200–24.000 malih denara).
	Krađa počinjena drugi put u vrijednosti od 60 do 80 libara (PKS/2).
odsijecanje desne ruke i gubitak oka	Nanošenje rane od strane lopova zatečenog u kući gdje je žrtva ostala osakaćena (PKS/4).
odsijecanje ruke i gubitak oka uz trajni izgon (25 milja od granica Paga)	Razbojništvo ili pljačka (prvi put) do vrijednosti 100 solada, (PKS/10), (jednako kažnjavanje supočinitelja PKS/11), (jataci i pomagači jednako se kažnjavaju), (PKS/12).
	Povreda granice izгона, a kažnjen je zbog razbojništva ili pljačke (drugi put) do vrijednosti 30 solada (PKS/10).
odsijecanje ruke i gubitak oka	Krađa počinjena prvi put u vrijednosti od 60 do 80 libara (PKS/2), (14.400–19.200 malih denara).
	Krađa počinjena drugi put u vrijednosti od 30 do 60 libara (PKS/2).
	Tko da drugome kakvu vradžbinu ili čarobnu travu, a zbog toga je trebao umrijeti ili poludjeti ali nije, a djelo je dokazano svjedocima, priznanjem počinitelja ili je to bilo javno i očito, (PKS/16), (kažnjavanje prema prosudbi kneza).
odsijecanje noge uz trajni izgon s otoka Cresa, Osora, Raba, Paga i Krka	Ako osuđeni ponovi krađu životinja ili stvari na otocima: Cres, Osor, Rab, Pag i Krk te ne može platiti kaznu u roku od 8 dana nakon što je osuđen (u tih osam dana mora pružiti jamstva ili će biti zatvoren) a izrečena kazna je u visini mjere od 50 do 100 libara (P/1).
	Kažnjava se onaj koji povrijedi trajni izgon (dolaskom na jedan od otoka: Cres, Osor, Rab, Pag i Krk), (P/1).

odsijecanje noge	Ako osuđeni ne plati kaznu u roku od 8 dana nakon što je osuđen (u tih osam dana mora pružiti jamstva ili će biti zatvoren) a izrečena kazna je od 50 do 100 libara, (P/1), (supočinitelji se jednako kažnjavaju).
odsijecanje ruke uz trajni izgon (25 milja od granica Paga)	Razbojništvo ili pljačka u vrijednosti od 30 do 100 solada (PKS/10), (jednako kažnjavanje supočinitelja PKS/11), (jataci i pomagači jednako se kažnjavaju), (PKS/12). Povreda granice izгона, a kažnjen za razbojništvo ili pljačku (prvi put) do vrijednosti od 100 solada (PKS/10). ¹
odsijecanje ruke	Krivotvorenje kakvog kancelarijskog spisa ili trganje stranica iz rektorovih knjiga (PKS/18).
odsijecanje ruke ili gubitak oka	Dokaže li se putem svjedoka ili priznanjem da je tko drugome dao kakvu vradžbinu ili čarobnu travu (PKS/16).
šibanje i gubitak oka	Krađa počinjena prvi put u vrijednosti od 30 do 60 libara (PKS/2), (7.200–14.400 malih denara). Krađa počinjena drugi put u vrijednosti od 10 do 30 libara (PKS/2).
gubitak oka uz trajni izgon (25 milja od granica Paga)	Razbojništvo ili pljačka (drugi put) do vrijednosti 30 solada (PKS/10), (jednako kažnjavanje supočinitelja), (PKS/11), (jataci i pomagači jednako se kažnjavaju), (PKS/12). Povreda granice izгона, a kažnjen za razbojništvo ili pljačku (prvi put) do vrijednosti od 30 solada (PKS/10).
gubitak oka	Nanošenje rane od strane lopova zatečenog u kući gdje žrtva nije ostala osakaćena (PKS/4). Provaljivanje ulaza ili probijanje otpiračem radi ulaska u kuću u Pagu sa zlom namjerom (PKS/6), a ako je što odnio iz kuće kažnjava ga se prema PKS/2 kao da je drugi put ukrao.
trzaj na koloturu	Vojnik s naoružane barke koji je oduzeo stoku na otoku (obvezno plaćanje štete koju je počinio on ili njegov časnik), (P/12).
veslanje na brodovima	Vojnik s naoružane barke koji je oduzeo stoku na otoku (obvezno plaćanje štete koju je počinio on ili njegov časnik), (P/12).
šibanje i obilježavanje užarenim pečatom uz trajni izgon (25 milja od granica Paga)	Razbojništvo ili pljačka (prvi put) do vrijednosti 30 solada (PKS/10), (jednako kažnjavanje supočinitelja PKS/11), (jataci i pomagači jednako se kažnjavaju), (PKS/12).
šibanje i obilježavanjem užarenim pečatom uz trajni izgon s otoka Cresa, Osora, Raba, Paga i Krka	Ako osuđeni ponovi krađu na otocima Cres, Osor, Rab, Pag i Krk te ne može platiti kaznu u roku od 8 dana nakon što je osuđen (u tih osam dana mora pružiti jamstva ili će biti zatvoren), a izrečena kazna je u visini mjere od 50 libara – trajni izgon sa svih spomenutih otoka (P/1).
šibanje, obilježavanjem užarenim pečatom i stajanje na sramotnom stupu sa sramotnom krunom na glavi jedan dan	Davanje ljubavnog napitka (vradžbine ili čarobnih trava) od kojih se muž i žena omrznu (zamrze se), (PKS/17).

¹ Kontradiktorni sadržaj u prethodnim rečenicama (PKS/10).

šibanje i obilježavanje užarenim pečatom	Krađa počinjena prvi put u vrijednosti od 10 do 30 libara (PKS/2), (2.400–7.200 malih denara).
	Krađa počinjena drugi put u vrijednosti od 5 do 10 libara (PKS/2).
	Drugi put zatečen u kući u gradu Pagu radi krađe (PKS/5), a ako je što odnio iz kuće kažnjava ga se prema PKS/2.
	Provaljivanje ulaza ili probijanje otpiračem radi ulaska u kuću u selima, vinogradima ili posjedima (PKS/6), a ako je što odnio iz kuće, kažnjava ga se prema PKS/2 kao da je drugi put ukrao.
	Tko da drugome kakvu vradžbinu ili čarobnu travu, a zbog toga je trebao umrijeti ili poludjeti ali nije (PKS/16).
	Ako osuđeni ne plati kaznu u roku od 8 dana nakon što je osuđen (u tih osam dana mora pružiti jamstva ili će biti zatvoren), a izrečena kazna je do 50 libara (P/1), (supočinitelji se jednako kažnjavaju).
obilježavanje užarenim pečatom	Zatjecanje lopova u kući u Pagu noću, a knez utvrdi kako je ušao u kuću radi krađe (PKS/5), a ako je što odnio iz kuće kažnjava ga se prema PKS/2.
šibanje po uobičajenim mjestima	Pudar ili čuvar koji je držao svoju ženu, djecu, unuke, ili kog drugoga na pudariji i koji je nanio štetu vlasniku, a ne uzmogne platiti kaznu (VI/27).
	Krađa počinjena prvi put u vrijednosti od 5 do 10 libara (PKS/2), (1.200–2.400 malih denara).
izgon	Vojnik s naoružane barke koji je oduzeo stoku na otoku (obvezno plaćanje štete koju je počinio on ili njegov časnik), (P/12).
godina dana općinskog zatvora i pet godina izгона	Kažnjava se mladić koji je ušao u kuću i koji je imao odnos s nečijom kćeri ili sestrom djevicom bez oca, a ne može joj platiti miraz (PKS/20).
općinski zatvor (trajanje nije određeno)	Onaj tko ne uzmogne platiti kaznu zbog ubacivanja lažnih kocki kod igre <i>zarama</i> (VI/12).
	Vojnik s naoružane barke koji je oduzeo stoku na otoku (obvezno plaćanje štete koju je počinio on ili njegov časnik), (P/12).
općinski zatvor u trajanju dok ne plati dug	Prisilno dovedeni dužnik pred kneza i suca koji ne htjedne isplatiti vjerovnika (IV/15).
stup srama (<i>pettergallus</i>) jedan dan	Ako ne može platiti kaznu za huljenje imena Krista i Božice Djevice Marije te imena svih svetaca (VI/1).
	Počinjena krađa drugi put u vrijednosti od 20 do 100 solada (PKS/1).
općinski zatvor u trajanju od mjesec dana	Počinjena prvi put krađa u vrijednosti od 20 do 100 solada (PKS/1), (240–1.200 malih denara).
	Onaj tko primi prognanog osuđenika s otoka Krka, Raba, Cresa, Osora ili Paga u kuću uz plaćanje kazne od 25 libara (P/1).
općinski zatvor u trajanju od 8 dana	Onaj tko ne plati za stečenu stvar na dražbi ili ne položi jamstva (IV/32).
	Onaj tko ne plati kaznu ili ne položi jamstva za presuđenu kaznu, nakon što je osuđen, za krađu životinja ili drugih stvari na drugim mjestima izvan kotora Paga (Krk, Rab, Cres, Osor), (P/1).

danonoćno stajanje pod općinskim trijemom	Dužnik koji je prisilno doveden pred kneza i Paški sud i može platiti dug ali to ne htjedne (ode li dragovoljno ispod trijema, osim radi činjenja nužde, bit će zatvoren do potpune isplate duga), (IV/15).
gubitak službe	Časnik s naoružane barke koji je oduzeo stoku na otoku (obvezno plaćanje štete koju je počinio on ili njegovi vojnici), (P/12).

U Statutu Paške općine prisutna je izuzetna strogost u kažnjavanju počinitelja *imovinskih delikata*. Vrsta i težina osobne kazne u zavisnosti je od vrijednosti imovine kao objekta napada i načina njenog oduzimanja. Statut razlikuje *krađu* (PKS/1, 2, 3), *lopovštinu* (PKS/4, 5, 6) i *razbojništvo* (PKS/10, 11, 12), a težina kazne ovisi i o činjenici je li počinitelj počinio djelo prvi put ili je za to isto djelo bio već ranije kažnjavan (stupnjevano postroženje kazne). Na taj način uvedeno je strože kažnjavanje povratnika, što je u proslavu, uvodu Paškog kaznenog statuta posebno istaknuto: *Onoga tko je lakše kažnjen, a ne popravi se, potrebno je kazniti težom i strožom kaznom*. Tako će počinitelj, kojem bude dokazana krađa stvari u vrijednosti od 5 do 10 libara prvi put biti kažnjen šibanjem "po području Paga", a za isto to kazneno djelo počinjeno drugi put, bit će kažnjen šibanjem i obilježavanjem užarenim pečatom (PKS/2). Krađa stvari u vrijednosti od 80 do 100 libara počinjena drugi put i krađa od 100 libara i više (PKS/3) kažnjava se smrtnom kaznom vješanjem. Statut poznaje i stjecaj kaznenih djela koje se kažnjava načelom apsorpcije ili preuzimanjem svih kazni u samo jednu i to najtežu kaznu. U njemu je kazano: "Odnese li nešto iz kuće u koju je kao gore provalio ili ju je sa zlom namjerom otvorio, *neka se kazni prema vrijednosti stvari kao da ju je ukrao po drugi put*, kako je navedeno u prethodnim statutarnim odredbama." (PKS/6.)

2.2. Novčane kazne

Novčana kazna je najčešće propisivana kazna u Statutu Paške općine. Novčane kazne su propisane u: *dukatima* (500, 200, 100, 50, 25), *librama malih denara* (1.000, 50, 25, 12, 10, 8, 6, 5, 3), *perperima* (25, 5, 2, 1), *soldima malih denara* (75, 60, 50, 40, 24, 20, 10, 6, 5, 4, 3, 2, 1), *grošima* (4) i *malim denarima* (25). Ukupno je propisano 33 novčane kazne različite po mjeri za ukupno 104 prijestupa i delikata.

U tablici 2 pobrojani su delikti iz Statuta Paške općine koji su sankcionirani novčanom kaznom, a u desnim kolonama su izražene mjere novčane kazne. U zadnjoj koloni pod oznakom **MD** učinjen je preračun svih novčanih kazni u *male denare* prema opisanom odnosu kojeg je dala Nella Lonza u tekstu: *Novčane jedinice i mjere spomenute u Statutu* (Lonza, 2011:451) što mi je potom poslužilo kao kriterij za rangiranje novčane kazne po njenoj težini, odnosno za rangiranje delikata po njihovoj težini.

Novčana kazna u Statutu Paške općine najčešće je propisivana u apsolutnom iznosu, odnosno njena propisana mjera nije dopuštala, u pravilu knezu kao sucu u kaznenim predmetima, mogućnost odmjeravanja kazne. Ipak, Glava 52. knjige VI. Paškog statuta govori na svojevrsan način o mogućnosti *oprosta kazne*, odnosno o *zabrani opraštanja kazne* što dovodi do zaključka kako je knez i pored apsolutno određenih novčanih kazni ipak imao mogućnost njihovog odmjeravanja.

Novčana kazna, pored *apsolutnog propisivanja* njenog iznosa, bila je propisivana i na drugi način. Tako primjerice: Ako kupac prodavatelju ne isplati punu cijenu soli i

otplovi iz pristaništa, kaznit će se u visini *četrvtine ugovorene cijene* (VI/37). Ukoliko najmodavac uzme zalog za najamninu koju je već primio, dužan je platiti *pet solda malih denara po libri* uzetog zaloga (IV/50). Onaj tko je dovezao vino na Pag i ode ne plativši daću, neka plati *dvostruku daću* daćarima i ostat će bez četrvtine vina (VI/46).

Iznos novčane kazne u određenim slučajevima ovisio je o statusu žrtve [*plaćanje miraza djevojci prema njenom položaju i ugledu* (PKS/20)] ili od bogatstva počiniteljice [“Majka koja se preuda ne može ženiti sina niti udati kćer prvoga muža bez privole triju najbližih krvnih srodnika s očeve strane ili uz dopuštenje kneza i suda. Ako majka bez privole uda kćer, neka majka izgubi iz svoje imovine *toliko koliko bi spomenutoj kćeri pripalo iz očeve imovine*, a ako oženi sina, neka izgubi *toliko koliko bi taj sin dobio iz očinske imovine* (V/42).]

Statut Paške općine poznaje i tzv. *arbitrarno propisivanje* novčanih kazni temeljem čega je moguće samovoljno određivanje iznosa novčane kazne [*određujući i veću kaznu* (VI/22); *kaznjava se sa dva perpera ili više ako tako prosudi knez* (VI/36)]. U analizi ovako propisanih novčanih kazni utvrdio sam arbitrarnost samo u odnosu na *gornji maksimum propisane kazne*, ali ne i na donju propisanu granicu novčane kazne.

Također, Statut poznaje i *neodređivanje mjere novčane kazne*. Tako se navodi u Glavi 10. knjizi I. da trima osobama koje su izabrane iz paškog Vijeća i čija je dužnost provoditi preventivne preglede radi sprječavanja izbijanja požara: “Neka im bude dopušteno odrediti i *izreći globu odnosno globe kakve smatraju primjerenima* da bi se mjesto na kojem se loži oganj podesilo ili uklonilo, a oganj tako polio i zapretao odnosno gasio da nitko ne pože pretrpjeti štetu niti zapasti u pogibelj.” U Glavi 39. knjige VI. novčana kazna određuje se “na onoliko *koliko je pravedno platiti težaku*”.

Kazna zatvora, kao *samostalna* osobna kazna, propisana je u Statutu Paške općine za nekoliko delikata (PKS/20 – za mladića koji ne može platiti miraz djevojci s kojom je imao spolni odnošaj, a ona ga ne htjedne za muža; P/12 – za vojnika s nenaoružane barke koji je uzeo stoku s otoka; PKS/1 – za počinjenu krađu prvi put u vrijednosti od 20 do 100 solada). *Kumulativno s novčanom kaznom* od 25 libara malih denara, kazna zatvora je propisana za onoga tko primi prognanog osuđenika s otoka Krka, Raba, Cresa, Osora i Paga u trajanju od mjesec dana (P/1). Kazna zatvora propisivana je kao *alternativa novčanoj kazni, supletorni zatvor* (VI/12 – za onog tko ne uzmogne platiti kaznu zbog ubacivanja lažnih kocki kod igre *zarama*; IV/32 – za onog tko ne plati za stečenu stvar na dražbi ili ne položi jamstva; P/1 – za onog tko ne plati kaznu ili ne položi jamstva za presuđenu kaznu, nakon što je osuđen, za krađu životinja ili drugih stvari na drugim mjestima izvan kotora Paga (Krk, Rab, Cres, Osor); IV/15 – kao i za prisilno dovedenog dužnika pred kneza i suca koji ne htjedne isplatiti vjerovnika). Tjelesno kažnjavanje, pa čak i smrtna kazna, propisana je kao *alternativa novčanoj kazni* u P/1 – “Ako osuda dosegne i prijeđe svotu od stotinu libara malih denara, neka se zločinac *objesi za vrat tako da umre*; za vrijednost od pedeset do stotinu libara neka mu se *odsiječe jedna noga*; za vrijednost od pedeset libara naniže neka se *išiba i obilježi sramotnim pečatom*. Ne plati li iznos iz osude u roku od osam dana nakon što je osuđen, neka zločinac bude tjelesno kažnjen na temelju rečene presude.”

Tablica 2: Popis vrsta i mjera novčanih kazni u Statutu Paške općine

Mjera novčane kazne ²				Opis prijestupa ili delikta iz Statuta Paške općine
Dukati			MD	
500 dukata			720.000	Prijetnja knezu ukoliko ne provodi mjere u svezi s popravkom obale pristaništa uz pomoć novca ubranog od kazni (1/4 naplaćene kazne treba ići za obnovu obale) jer je popravak nužan radi nesmetanog prijevoza soli (P/5).
				Prijetnja knezu – u građanskim parnicama pored kneza trebaju suditi i dva suca (P/6).
				Prijetnja knezu – neka se sol ravnomjerno doprema u Obrovac (P/8).
200 dukata			288.000	Knez koji se nije pobrinuo da se propisi obdržavaju (P/9).
				Nitko ne može biti u službi kao predstavnik vlasti otkuda je rodom (rektori koji ih zadrže), (P/10).
100 dukata			144.000	Činovnici, službenici koji su u službi u mjestu iz kojeg potječu (uz doživotnu zabranu obavljanja službe), (P/10).
50 dukata			72.000	Kancelar koji je drugi put naplatio više od onog što je određeno (za svaki put nadalje kazna se udvostručuje), (P/9).
25 dukata			36.000	Kancelar koji naplaćuje više od onog što je određeno (P/9).
L	P	S	MD	Opis prijestupa ili delikta iz Statuta Paške općine
1000			240.000	Tko ne poštuje (nepovredivo obdržava) što je rečeno pod P/1 – najvjerojatnije se misli na kneza (P/1).
50			12.000	Kažnjavanje dužnosnika ili službenika koji primaju udio iz daća (VI/61).
				Kažnjavanje onog tko dužnosniku ili službeniku daje udio iz daća, a zakupio je daće (D/15).
				Zabranjeno je zastupati na sudu lopova, jer on za svoje krađe ne može nikako imati odvjetnika (P/1).

² MD – mali denar (sve imovinske kazne svedene su na zajednički iznos malih denara radi usporedbe); S – solad malih denara (1 solad = 12 malih denara); P – perper /bizantski zlatnik/ (1 perper = 15 malih denara); L – libra malih denara (1 libra = 20 solada = 240 malih denara); dukat (1 dukat = 6 libara = 120 solada = 1.440 malih denara); groš (1 groš = 4 solada = 48 malih denara). (Izvor: Lonza, N., 2011., Novčane jedinice i mjere spomenute u Paškom statutu, 451./ U: SPO.)

25	6.000	Kažnjavanje primatelja ili davatelja životinja koje se povjeravaju na čuvanje, a nisu dane ili primljene prema običajima Paškog statuta (IV/66).
		Nepoštovanje propisa o karanteni dovezene stoke (IV/68).
		Kažnjavanje tuđinca koji ne poštuje pravila o karanteni i provoza stoke u roku od osam dana kroz Pašku općinu (IV/69).
		Izvoženje namirnica s otoka Paga bez dopuštenja i naloga kneza (VI/44).
		Prodavanje i točenje stranog vina dok još ima paškog vina (pored gubitka vina, a kazna se ne može oprostiti) (VI/52) – [što je paško vino/tumačenje izraza (VI/53)].
		Zauzimanje općinskog zemljišta (držanje identiteta prijavitelja u tajnosti) (VI/56).
		Kažnjavanje onih koji zauzmu tuđe posjede (VI/60).
		Onaj tko primi prognanog osuđenika s otoka Krka, Raba, Cresa, Osora ili Paga u kuću uz zatvor u trajanju od mjesec dana (P/1).
		Tko odere stoku ili kupi kožu bez vrha uške i znamenja na tim kožama životinjama (P/1).
		12
10	2.400	Učini li odvjetnik ili zastupnik zabranjenu pogodbu na polovinu, trećinu, četvrtinu ili petinu vrijednosti spora (sklopljeni ugovor je ništavan), (IV/26).
		Građanin Paga ili kotara ne smije kupiti od tuđinca neka prava ili pravo na tužbu (bilo kakve ovršne osnove) protiv građanina Paga ili kotara (IV/33).
		Kažnjavanje vlasnika solane ili solara ukoliko počne ubirati sol sa solane, a da se o tome međusobno prije nisi obavijestili, dogovorili (radi sprječavanja prijevara), (IV/53).
		Kažnjavanje onih koji ubacuju lažne kocke kod igre <i>zarama</i> (VI/12).
		Zanemarivanje naredbe da se ruševan objekt sruši ili popravi u roku od osam dana (VI/14).
		Neodazivanje na uzbunu u polju, na selu i po čitavom paškom kataru (VI/15).
		Kada pastir prevari vlasnika životinja glede okota, priplođa, mlijeka, vune i samih životinja, a vlasnik to uzmogne dokazati (VI/21).
		Kažnjavanje onog koji obere vinograd bez dopuštenja vlasnika zemljišta (VI/58).
		Prodavanje skuša na nekom drugom mjestu, a ne u Pagu (oduzimanje ribe), (VI/59).
		Ovčari koji ne predaju kožu sitne marve na koju imaju pravo (po dva grla na stotinu), (D/13).

8			1.920	Uvreda člana suda kad po potrebi službe boravi izvan suda (VI/2).
6			1.440	Uvreda suca ili potkneza dok se nalazi u službi (VI/2).
5			1.200	Odbijanje dužnosti službenika za nadzor ognjišta i otvorene vatre bude li bio izabran (I/10).
				Huljenje imena Krista i Blažene Djevice Marije (VI/1).
				Nedržanje psa na lancu ili vođici u određeno vrijeme (VI/24).
				Držanje pudareve žene, djece, unuka, ili kog drugoga na pudariji i nanošenje štete (neplaćanje se zamjenjuje šibanjem), (VI/27).
				Patvorenje ili razvodnjavanje vina ili drugih namirnica namijenjenih prodaji (gubitak vina ili žitarica), (VI/47).
				Onaj tko je kupio namirnice na veliko dužan ih je tri dana prodavati na malo po cijeni po kojoj je stvar kupio, a svakog četvrtog i sljedećeg dana robu može prodavati po vlastitom nahođenju (uz gubitak svega što je prodao ili što prodaje), (VI/48).
				Tko god započne prodavati kakve namirnice ne može ih poslije prodavati po većoj cijeni (VI/49).
				Kažnjavanje onog tko je izabran na kakvu dužnost koja se plaća, a on to odbije (VI/51).
				Neplaćanje daće na uvezeno vino [4 solda po modiju (≈ 75 litara)] te gubitak vina (VI/55).
Onaj tko je drugoga u nehajnoj svađi udario šakom ili dlanom, a krv je potekla (PKS/14).				
		75	900	Izbjegavanje plaćanja, odnosno neplaćanje posredničke naknade trgovačkom posredniku (u svezi s kupnjom soli) prije nego što s brodicom kupac otplovi iz pristaništa (I/9).
3			720	Neobilaženje ili nezalaženje izabranih službenika u domove radi kontrole postupanja s ognjištem i prevencije od štete uzrokovane požarom (I/10).
				Huljenje ostalih svetaca osim imena Krista i Blažene Djevice Marije (VI/1).
			720	Onaj tko je drugoga u nehajnoj svađi udario šakom ili dlanom, a krv nije potekla (PKS/14).
		60	720	Neprijavljivanje trgovačkih posrednika Paške općine pisaru Mletačke općinske komore sva trgovanja solju, prostim suknom i čohom (I/9).
		50	600	Kažnjavanje onog tko je izabran na kakvu dužnost koja se ne plaća, a on to odbije (može tražiti oprost od Vijeća), (VI/51).

				<p>Pastir stada, odnosno vlasnik goveda koji nekome nanese štetu bez nazočnosti pastira (naknada štete), (VI/6).</p> <p>Radnik koji iznajmi svoj rad, a posao ne dovrši, a moguće je i strože kažnjavanje radi prisiljavanja na dovršenje posla (VI/22).</p> <p>Prodavanje ribe na nekom drugom mjestu, a ne u paškoj ribarnici (VI/25).</p> <p>Istovarivanje ribe za prodaju negdje drugdje, a ne na općinskom molu (VI/25).</p> <p>Kada nije istovario svu ribu za prodaju iz barke, a počeo je s prodajom ribe (izuzeta je usoljena riba), (VI/25).</p> <p>Dijeljenje ribe izvan paške ribarnice ili paškog mola (VI/25).</p> <p>Kažnjavanje onih koji idu/prolaze preko tuđeg vinograda, polja, zemljišta i učine štetu (VI/26).</p> <p>Držanje krčme otvorene i prodaja vina noću poslije trećeg otkućaja zvona (VI/35).</p> <p>Posada naoružane barke s plaćom koja otima životinju ili životinje iz Paškog kotara (40 soldina po svakoj životinji), (PKS/9).</p>
	25		375	Prijevara dužnosnika Paške općine (trajni gubitak prava obnašanja bilo kakve dužnosti), (VI/42).
		24	288	<p>Kažnjavanje vlasnika životinje ili pastira kada njegova životinja ili čuvana životinja nanese štetu na nečijem posjedu (VI/4).</p> <p>Za štetu koju je krupna marva nanijela nečijem vinogradu, žitnim usjevima ili vrtu (VI/5).</p>
		20	240	<p>Izbjegavanje kapetana straže stražarske dužnosti (po danu), (I/13).</p> <p>Vlasnik svinje ili krmače koja je nanijela štetu u vinogradu, vrtu ili žitnim usjevima (naknada štete), (VI/10).</p> <p>Držanje krčme otvorene nedjeljom prije mise (VI/13).</p> <p>Kada majstori i radnici ne rade čitav dan za dnevnicu ili ne dovrše posao, odnosno kada odu sa svog radnog mjesta tijekom dana (gubitak dnevnice za taj dan, a knez ih može strožim kažnjavanjem prisiliti da dovrše posao), (VI/23).</p> <p>Tko uzme tuđu brodicu, barku ili barčicu, po danu uz naknadu štete (VI/32).</p> <p>Kretanje noću po paškom području bez svjetla (VI/33).</p> <p>Tko počini prvi put krađu do 20 solda (dužnost vraćanja ukradenog), (PKS/1).</p>
	4 groša		192	Jahanje tuđeg magarca ili magarice, po svakom danu (VI/31).
		10	120	<p>Propuštanje stražarske dužnosti (po danu), (I/13).</p> <p>Nepojavljivanje na sudu pozvanog stanovnika Paškog kotara radi odgovaranja na tužiteljev pravni zahtjev (II/3).</p>

	5		75	Sječa drva u šumi Svete Marije Magdalene do količine koju moraju nositi dvoje ili više ljudi (VI/28).
		6	72	Onaj tko kupi stvar na dražbi u vrijednosti od 5 libara do bilo koje svote, a ne plati cijenu, za svaki dan kašnjenja isplate (IV/36).
		5	60	Nedolazak vijećnika na poziv u Vijeće i to za svaki put kad se ne odazove (I/16).
				(po 1 libri) Ako najmodavac uzme zalog za najamninu koja mu je već plaćena (IV/50).
				(po 1 libri). Ako najmoprimac ne plati najamninu i iznese svoje stvari iz iznajmljenog prostora kako ih najmodavac ne bi mogao uzeti u zalog (IV/51).
		4	48	Neprisustvovanje odvjetnika Paškog suda (sudski odvjetnici) u sudbene dane na sudu u zakazani sat sudovanja te dokle god sud bude zasjedao (I/8).
				Kada se tuženi u parničnom postupku ogлуši na poziv tužitelja stati pred sud (drugi put), (II/1).
				Kada se tužitelj u parničnom postupku ogлуši na poziv tužitelja stati pred sud (drugi put), (II/1).
		3	36	Onaj tko kupi stvar na dražbi u vrijednosti od 20 solada do 5 libara, a ne plati cijenu, za svaki dan kašnjenja isplate (IV/36).
	2		30	Onog tko nasilno ugrabi ili otme životinju onom koji je vodi na trg radi utvrđivanja njezinog vlasnika (VI/5).
Kažnjavanje pastira ili vlasnika životinje koja je nanijela štetu na označenim livadama sa sijenom (naknada štete), (VI/9).				
Napasanje životinja u gajevima (VI/11).				
Sječa drva u šumi Svete Marije Magdalene do količine koju može nositi jedan čovjek (VI/28).				
Sječa šuma u Vlašićima (VI/29).				
Kažnjavanje onog koji bez dopuštenja uđe u tuđi vinograd ili voćnjak "da ubere ili bi ubrao grožđe" (VI/30).				
Kažnjavanje onih koji jašu tuđe konje ili oru tuđim volovima (VI/31).				
Zabrana igranja <i>zarama</i> izvan trga u Pagu (VI/34).				
Držanje lažnih mjera za vino, žitarice, ulje, sol (i više ako to prosudi knez) (VI/36).				
Prodaja patvorene robe ili je patvori (ako je po zakonu dokazano po prethodnoj prijavi stvari/roba se oduzima i spaljuje na trgu u Pagu), (VI/43).				
			25	Zlonamjerno pomicanje i čupanje međaša ili graničnjaka između dva posjeda (povrat u prijašnje stanje), (VI/20).

		2	24	(po 1 libri). Ako bilježnik ne učini bilješku o pravnom poslu u bilježnicu skraćenih zabilješki po opisanoj formi (III/26). (po 1 libri). Ništa ponuđeno na općinskoj dražbi ne smije se dodijeliti tuđincu niti smije građanin Paga osnovati ortačko društvo s tuđincem u svezi s dražbom (IV/32). (po 1 libri). Onaj tko kupi stvar na dražbi u vrijednosti do 20 solda, a ne plati cijenu (IV/36). Kada se tuženi u parničnom postupku ogлуši na poziv tužitelja stati pred sud (prvi put), (II/1). Kada se tužitelj u parničnom postupku ogлуši na poziv tužitelja stati pred sud (prvi put), (II/1).
	1		15	Nošenje oružja po danu po paškom području koje nije uobičajeno nositi (VI/33). Kažnjavanje noćnog čuvara koji nije ujutro podnio izvješće gospodinu knezu o zatečenim prijestupima (VI/33).
		1	12	(po 1 libri). Nevraćanje duga vjerovniku i to u roku od tri dana nakon što zatraži (IV/14). (po 1 libri). Prijevara, utaja ili prijevara ortaka u ortačkom društvu (IV/20).

U analizu javnopravnog i/ili privatnopravnog karaktera novčanih kazni u Statutu Paške općine pošao sam od kriterija *u čiju su se korist plaćale novčane kazne*. Jesu li od njih imali korist knezovi i zajednica (općina) i u kojem se dijelu novčana kazna još plaćala kao naknada štete ili satisfakcija, dakle kao kazna privatnopravne naravi oštećeniku.³

Raščlambom prikupljenih podataka prikazanih u tablici 3 možemo zaključiti kako su novčane kazne u Paškoj općini bile velikim dijelom javnopravnog karaktera, a sam Pag na visokom stupnju razvijenosti i autonomnosti među dalmatinskim srednjovjekovnim komunama. Od ukupno 84 novčane kazne, njih 28 (33,3%) uplaćivalo se na račun **Paške općine** ili po određenim varijantama (npr. Paška općina 1/2 + općinski kancelar 1/2.; Paška općina 1/2 + noćni stražar 1/2 i sl.). Također, od ukupno 20 novčanih kazni, njih 6 (30,0%) se u 100% iznosu uplaćivalo u **Mletačku općinu**.

Slijedom, potrebno je konstatirati da se niti jedna novčana kazna u svom punom iznosu nije uplaćivala u korist oštećenika ili žrtve. Procjenu nanesene štete npr. koju su nanijele bilo koje životinje obavljale su *dvije vjerodostojne osobe po sili pečata i nalogu kneza*, a izvješćima tih procjenitelja se vjerovalo pod prisegom (VI/8).

Također je značajna odredba (D/16) po kojoj se u slučaju okrutnog zločina i umorstva, pored *ucjene na glavu*, koje prijestupniku izriče Vijeće umoljenih, čini i *konfiskacija* sve njegove kako pokretne tako i nepokretne imovine u korist komore. Jednako tako i riba (skuša) koja se prodaje negdje drugdje, a ne na Pagu (VI/59), oduzima se i dijeli između Mletačke općine i prijavitelja.

³Horvatić, Ž., Novčane kazne u Korčulanskom statutu, Zagreb, Pravni fakultet, 2004., 343. U: Horvatić, Ž., Kazneno pravo i druge kaznene znanosti, Odabrani radovi 1963-2003, Zagreb, Pravni fakultet, 2004.

U Glavi 10. knjizi VI. opisan je slučaj nanošenja štete nečijem vinogradu, vrtu, žitnim usjevima ili drugdje od strane nečije svinje ili krmače. Vlasnik životinje dužan je *naknaditi štetu oštećeniku prema procjeni* i platiti novčanu kaznu od 20 solada. No, ukoliko svinja ili krmača budu zatečene u nečijem vinogradu, vrtu ili žitnim usjevima u vremenu od blagdana Svete Marije (25. ožujak) pa sve do kraja mjeseca rujna, vlasnik posjeda može ubiti životinju odnosno dati je ubiti, a jedna polovina pripada Paškoj općini, a druga polovina vlasniku posjeda za naknadu pretrpljene štete.

Tablica 3: Analiza javnopravnog i privatnopravnog karaktera novčanih kazni u Statutu Paške općine

ONOME KOME SE UPLAĆUJE IZNOS NOVČANE GLOBE ILI KAZNE	STATUT PAŠKE OPĆINE
Mletačka općina 100%	PKS/14(1), 14(2), P/5, 6, 8, 13
Mletačka općina 2/3 + prijavitelj 1/3	P/10
Mletačka općina 1/2 + prijavitelj 1/2	I/9(1), 9(2), 11, IV/53, 68, VI/52, 56, 59
Mletačka općina 1/2 + vlasnik posjeda 1/2	VI/60
Mletačka općina 1/2 + vlasnik životinja 1/2	D/13
Porezni ured 1/3 + kamerleng 1/3 + prijavitelj 1/3	P/9(1), 9(2)
Porezni ured 1/3 + odvjetnici izvršitelji 1/3 + prijavitelj 1/3	P/9(3)
Paška općina 100%	I/8, 10(2), 10(3), 16, III/26, IV/33, 66(1), VI/2(1), 2(2), 2(3), 22, 23, 33(3), 51(1), 51(2)
Paška općina 2/3 + nadležni službenici za nadgledanje ognjišta 1/3	I/10(1)
Paška općina 1/2 + općinski kancelar 1/2	I/13(2), 13(3)
Paška općina 1/2 + prijavitelj 1/2	II/3, III/26, 32, IV/66(2), 69, VI/1(1), 1(2), 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14(1), 15, 24, 25(1), 25(2), 25(3), 25(4), 29, 34, 37, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 55, 58, 61
Paška općina 1/2 + tužitelj 1/2	VI/30, 31(1), 31(2),
Paška općina 1/2 + član Vijeća 1/2	VI/28(1), 28(2)
Paška općina 1/2 + najmoprimac 1/2	IV/50
Paška općina 1/2 + najmodavac 1/2	IV/51
Paška općina 1/2 + vlasnik posjeda 1/2	VI/4, 10(2), 26
Paška općina 1/2 + vlasnik stada 1/2	VI/21
Paška općina 1/2 + vlasnik barke 1/2	VI/32
Paška općina 1/2 + oštećenik 1/2	VI/5(1), 5(2), 20
Paška općina 1/2 + građanin s vjerodostojnim svjedokom 1/2	VI/28(1), 28(2)
Paška općina 1/2 + dužnik uz jednog primjerenog svjedoka 1/2	VI/36

Paška općina 1/2 + imenovani prisežnik 1/2	VI/28(1), 28(2)
Paška općina 1/2 + noćni stražar 1/2	VI/33(1), 33(2), 35
Paška općina 1/3 + općinski kancelar 1/3 + kapetan straže (ako je član Vijeća)	I/13
Suci	II/1(1), 1(2), 1(3), 1(4)
Općina (Cres, Osor, Rab, Pag, Krk) 100%	P/1(3), 1(4)
Općina (Cres, Osor, Rab, Pag, Krk) 1/2 + prijavitelj 1/2	P/1(1), 1(2)
Općina (Cres, Osor, Rab, Pag, Krk) 1/2 + vlasnik životinje 1/2	P/1(2)

I u Glavi 57. knjige VI. na specifičan način se štiti privatnopravni interes vlasnika zemljišta na kojem se obrađuje vinograd s kojeg on treba dobiti određen dio vina i uroda odnosno plodina. Statutom se propisuje primjereno i propisano razdoblje obrađivanja vinograda (jedno obrezivanje i dva okopavanja). "Bude li tko okopavao samo jedanput, a ne dvaput, vlasnik zemljišta može bez ičijeg protivljenja *za kaznu uzeti polovinu vina* iz te godine s rečenog vinograda. Drzne li se niti jednom ne okopati, vlasnik zemljišta *može uzeti cjelokupno vino iz te godine* s rečenog vinograda. Ne okopa li sljedeće godine ni dvaput ni jedanput, vlasnik zemljišta može slobodno *prisvojiti vinograd ili nasad* i snagom ovoga statuta neka jest i bude njegovo, bez ičijeg protivljenja."

U konačnici, pored ovih primjera koji još uvijek izdižu privatnopravni karakter kazne iznad javnopravnog, možemo ostati pri tvrdnji kako je u Statutu Paške općine značajno zastupljen javnopravni karakter novčane kazne.

U tablici 4 analiziram, na temelju prikupljenih podataka, **prijavitelja kažnjivih ponašanja** koji se spominje u Statutu kao *izvor saznanja za počinjenu kažnjivu radnju*. Za 50 kažnjivih ponašanja opisan je u Statutu prijavitelj koji u najvećem dijelu dobiva 1/2 novčane kazne. Očito je ovo pripadanje dijela novčane kazne prijavitelju u svezi s kriminalnopolitičkim ciljevima u suvremenom značenju tog pojma, ili zbog čisto fiskalnih interesa, naime da što više prihoda priteče u korist Općine iz naplaćenih novčanih kazni (Horvatić, 2004:344).

Za najveći broj kažnjivih ponašanja, njih 27 ili 54%, ne traži se neka posebna karakteristika prijavitelja, a slično je i s prijaviteljima na temelju čije prijave je otkrivena istina, za njih 7 ili 14% kažnjivih ponašanja.

Tablica 4: Opis prijavitelja i njegov status prema Statutu Paške općine

PRIJAVITELJ I NJEGOV STATUS U STATUTU PAŠKE OPĆINE	STATUT PAŠKE OPĆINE
prijavitelj – ne navodi se neka karakteristika	II/3, IV/68, VI/6, 9, 10(1), 11, 12, 13, 14(1), 15, 25(1), 25(2), 25(3), 25(4), 29, 34, 37, 44, 46, 48, 49, 52, 55, 58, 59, 61, P/1(1),
prijavitelj – ako je na temelju njegove prijave otkrivena istina	I/9(2), IV/66(2), 69, VI/42, 43, 47, 56
prijavitelj – zakonit	III/32, VI/1(1), 1(2), 24
prijavitelj – najmoprimac	IV/50
prijavitelj – najmodavac	IV/51
prijavitelj – član Vijeća	VI/28(1), 28(2)
prijavitelj – građanin s vjerodostojnim svjedokom	VI/28(1), 28(2)
prijavitelj – imenovani prisežnik bez svjedoka	VI/28(1), 28(2)
prijavitelj – noćni stražar	VI/33(1), 33(2), 35
prijavitelj – dužnik uz jednog primjerenog svjedoka	VI/36
dužnost čuvanja tajne – identiteta prijavitelja	VI/56, P/1(2)
dužnost prijavljivanja – općinski službenici	I/11

U prikupljenim podacima posebno je došlo do izražaja kažnjivo ponašanje opisano u Glavi 28. knjige VI. Radi se o sječi drva u šumi Svete Marije Magdalene. U opisu djela teže se kažnjava onaj tko nasiječe više drva od one količine koju može nositi samo jedan čovjek. No, zbog kratkoće roka u kojem se prijava može podnijeti, a to je osam dana (što se može pretpostaviti u svezi i s očuvanjem dokaza, kako personalnih tako i materijalnih), Statut dozvoljava da se kao prijavitelji, a potom i kao svjedoci mogu pojaviti: a) svaki član Vijeća, b) građanin koji nije član Vijeća uz jednog vjerodostojnog svjedoka, c) kao i imenovani prisežnik bez svjedoka.

Među prijaviteljima se pojavljuje i *noćni stražar*, svojevrsni redarstveni službenik koji brine o javnom redu i miru u Pagu. Njegova je dužnost paziti da se nitko po noći (od trećeg otkucaja zvona po ponoći pa do jutarnjeg zvona) ne kreće po paškom području bez svjetla (očito se radi o preventivnim razlozima). Zatekne li noćni stražar osobu koja se kretala "bez svjetla" po noći u Pagu bez opravdanog razloga, dužan ju je prijaviti sljedećeg jutra gospodinu knezu ili njegovim sucima, ako je on odsutan, pod prijetnjom kazne (VI/33). Noćni stražar također vodi brigu o prodaji vina na Pagu i držanju otvorenih krčmi do noći (poslije trećeg otkucaja zvona krčma se mora zatvoriti) te je svakog prekršitelja dužan prijaviti za što dobiva polovinu izrečene kazne (VI/35).

Dužnost prijavljivanja kažnjivog ponašanja imaju i *dva općinska prisežnika* koji se imenuju za svaki gaj na godinu dana (I/11). Oni su dužni pod obveznom prisegom, podnijeti tužbu, odnosno prijavu protiv bilo koga tko napasa marvu u gajevima za koje

su zaduženi. Njihovim izvješćima u potpunosti se poklanja vjera bez ikakvog daljnjeg potrebnog dokazivanja.

U konačnici, na temelju učinjene analize u tablici 4 i prikazanim primjerima, možemo zaključiti kako je *otkrivanje kažnjivog ponašanja* bio značajan problem u Paškoj komuni. Kako bi se suprotstavili takvoj pojavi, autori Statuta su odredili za veliki broj kažnjivih ponašanja podjelu novčane kazne između Mletačke općine ili Paške općine i prijavitelja. Za oslikavanje značaja problema neprijavlivanja počinitelja kažnjivog ponašanja može nam poslužiti i Glava 63. u VI. knjizi Paškog statuta koja *uvodi kolektivnu odgovornost sela Slatin i Kolan u slučaju razbojstva i teške krađe* košnica, grožđa, smokava i mnogih drugih stvari. Ova odgovornost je uvedena "jer su se seljaci rečenih sela međusobno dogovorili da jedan drugoga neće prijaviti, pa se zbog toga nitko ne može uhvatiti u krađi niti ostvariti pravda". Ovim Statutom prenesena je *obveza otkrivanja krivca* na seljake sela u kojem je počinjena krađa, a u suprotnom "seljaci sela gdje je krađa počinjena, *dužni su od svoje imovine nadoknaditi* onima koji su pokradeni".

3. KRIMINALISTIČKI SADRŽAJI U HRVATSKIM SREDNJOVJEKOVNIM PRAVNIM IZVORIMA

U raspravljanje o kriminalističkim sadržajima u hrvatskim srednjovjekovnim pravnim izvorima, u našem slučaju Statutu Paške općine, pošao sam sa dva motrišta. Prvo se odnosi na sam pojam kriminalističke znanstvene discipline i njene povezanosti s kaznenim pravom. U ovom radu nepotrebno je elaborirati tu očiglednu i nerazdvojnu međuzavisnost dviju znanstvenih disciplina. "Stoga, moglo bi se reći, da je u velikom broju slučajeva, posebno kada se radi o težim kaznenim djelima, kazneno pravo bez kriminalistike *'mrtvo slovo na papiru'*, ono se bez nje ne može primijeniti i njegovi ciljevi se ne mogu ostvariti."⁴ Kriminalistika se glede kažnjivih ponašanja bavi proučavanjem i utvrđivanjem (pronalaženjem i istraživanjem) *kriminalističkih obilježja kažnjivih ponašanja*. Radi se o znanstvenoj disciplini i djelatnosti koja povodom mogućnosti da je neka promjena u vanjskom svijetu, neki događaj, u stvari kažnjivo djelo te svojim taktičkim, metodičkim i tehničkim sadržajima nastoji utvrditi što se dogodilo i je li to što se dogodilo kažnjivo djelo i tko ga je počinio (Horvatić, 2003:22).

Drugo ishodišno motrište polazi od tvrdnje kako se prilikom deskripcije i analize bilo kojeg izvora hrvatskog srednjovjekovnog prava mora voditi brigu i o tome kako se to pravo, te kažnjive radnje i njihovi opisi ne mogu proučavati isključivo primjenom modernih pravnih pojmova. Ovakve analize uglavnom su *ograničene na sam tekst pravnog vrela*, dok izvori glede sudske prakse i postupanja subjekata u samom postupku su minimalni ili ih gotovo i nema. Iz tog razloga mi ćemo se ograničiti na sam tekst Statuta Paške općine i ukazati na nekoliko primjera kako bismo općenito ali i s kriminalističkog gledišta pobudili istraživanja hrvatskih srednjovjekovnih pravnih izvora i prakse toga vremena.

Kao prvi primjer navodim već ranije spomenutog *noćnog stražara*. Njegova zadaća propisana je Statutom (I/13; VI/33, 35), a radi se o svojevrsnom redarstvenom službeniku zaduženom za čuvanje i održavanje reda u Pagu, odnosno za ono što mi danas nazivamo

⁴Horvatić, Ž., Kazneno pravo. Opći dio I., Zagreb, Pravni fakultet, 2003., 23.

"javni red i mir". Za utvrđivanje prijestupa za koje je bio zadužen: zabrana kretanja osoba po paškome području bez svjetla i zabrana držanja otvorenih krčmi i prodavanje vina u Pagu po noći; noćni stražar morao je primijeniti, danas bismo kazali, niz redarstvenih ovlasti temeljem kojih bi utvrdio odlučne, važne činjenice: promatranje, zaustavljanje osobe, provjeravanje identiteta, upućivanje zapovijedi i sl.

I *noćni službenici*, njih troje koji se biraju iz redova paškog Vijeća na godinu dana, imaju svojevrsnu redarstvenu funkciju (I/10), koju bismo danas nazvali protupožarnom zaštitom. Njihova se zadaća sastojala u noćnom obilaženju paškog područja i u zalaženju, *ulaženju u domove građana i stanovnika Paga*, kako imućnih tako i siromaha, te u *pregledavanju i pozornom provjeravanju* drži li se, pali i zapreta oganj – tako da ne bi zbog propusta mogao komu prouzročiti štetu i pogibelj. Vidimo da ovi službenici imaju ovlast *ulaženja u tuđi dom* radi obavljanja *pregleda* ognjišta te načina na koji se on obdržava kako ne bi bio izvor opasnosti za požar. Statut ništa ne govori o kažnjavanju onih koji odbiju ili onemogućće ulaženje noćnim službenicima u dom, ali im daje ovlast *određivanja i izricanja globi* "kakve smatraju primjerenima da bi se mjesto na kojem se loži oganj podesilo ili uklonilo, a oganj tako palio i zapretao odnosno gasio da nitko ne može pretrpjeti štetu niti zapasti u pogibelj". Neobilazak i nezalaženje u domove se kažnjavalo kao i odbijanje prihvaćanja same funkcije noćnih službenika.

U Paškom statutu imamo zanimljivu odredbu glede *utvrđivanja identiteta vlasnika* konja, magarca ili goveda koje je zatečeno u vinogradu, na žitnim usjevima, u vrtu ili na nekom drugom posjedu (VI/5). Ukoliko vlasnik posjeda ne zna čija je zatečena životinja, on ju je mogao *dovesti i vezati na gradskom trgu* kako bi drugi građani mogli vidjeti tu životinju i *posredno*, preko nje, *identificirati njenog vlasnika*.

Pitanje *vještačenja*, odnosno uspoređivanje nespornog uzorka s uzorkom koji je sporan, odnosno sumnjiv, prisutno je na nekoliko mjesta u Statutu. Tako u Statutu VI/12 kažnjava se onaj koji u igru ubaci *lažne zare* odnosno "kocke". U statutu VI/36 zabranjuje se na Pagu i njegovu kotaru *izraditi lažnu mjeru* za koju stvar, tj. za vino, žitarice, ulje ili sol, mjerni štap za braconar ili uteg dekalater lakši od deset velikih libara, niti je *držati doma* odnosno *u prodavaonici*. Isto je i s razvodnjavanjem ili patvorenjem vina, bilo kakve namirnice, ulja, žitarica i tome slično (VI/47). U svezi s analiziranim pitanjem posebno je zanimljiva odredba PKS/18 Paškog kaznenog statuta kojom se kažnjava krivotvoritelj kakvog spisa paške kancelarije odsijecanjem ruke (tzv. ogleđna kazna): "... bude li tko tako lakouman i drzak, davši se nagovoriti, *da krivotvori* ...". Naravno, sve spomenute krivotvorine i patvorine je trebalo utvrditi, što je, može se pretpostaviti, činio sud, odnosno knez uz pomoć određenih pomoćnika (svjedoci, prisežnici, općinski službenici i sl.).

Da su se provodile *pretrage* potvrđuje nam i Statut PKS/12 iz Paškog kaznenog statuta: ... *ili pronalaskom kod njih opljačkanih ili ukradenih stvari* ... Tim statutom kažnjavao se onaj tko je svjesno primio nešto što je unutar Paga, tj. u paškome kotaru oteto, opljačkano, ukradeno ili lopovski odneseno te je to pokušao sakriti.

Paški statut poznaje specifičan način dokazivanja činjenice, nazvan *po bližini* (VI/3). Primjenjivao se u slučaju kada tužitelj kojemu je nanesena šteta ne zna koje su životinje počinile štetu, pa se pretpostavljalo da su to one *životinje iz tora koje su najbliže posjedu* na kojem je počinjena šteta od sitne marve ili goveda. Vlasnik tog tora, odnosno

životinja, bio je ili obvezan nadoknaditi štetu ili dokazati nedužnost zakonito upućujući na počinitelja štete.

U Statutu Paške općine imamo i specifičnu *zaštitu prijavitelja čiji se identitet drži u tajnosti*. Najvjerojatnije zbog značaja djela kojeg prijavljuje, same zaštite prijavitelja kao svojevrsnog *pouzdanika* i/ili radi vladajućih društvenih odnosa i stavova prema prijavljivanju takvih djela. Po Statutu VI/56 kažnjavao se svatko onaj tko je zauzeo općinsko zemljište, a izrečena kazna od 25 libara dijelila se između Mletačke općine i prijavitelja. U drugom slučaju (P/1) prijavitelj se držao u tajnosti ako se dokaže istina da je netko oderao krupnu ili sitnu životinju bez vrha uške i znamenja na tim životinjama, odnosno da je netko kupio kože na kojima nedostaje vršak uške i znamenja. Za pretpostaviti je da su se takvi počinitelji smatrali kradljivcima i bili su kažnjavani visokom novčanom kaznom od 25 libara koja je pripala općini.

Brojni su i drugi primjeri u Statutu Paške općine koji zaslužuju posebnu kazneno-pravnu i kriminalističku analizu, ali zbog ograničenosti prostora to nisam u mogućnosti u potpunosti učiniti. Autoru ostaje u nasljeđu, ako bude vremena i prilike, da u nekom drugom radu započeti posao prikaže opsežnije i potpunije. Navedeni primjeri neka budu početak i poticaj istraživanju i proučavanju onog što smo nazvali *kriminalističkim sadržajima u pravnim vrelima hrvatskog srednjovjekovnog prava* – u našem slučaju to je Statut Paške općine.

----- * * * -----

Prikazani Paški statut iz 1433. sve do kraja mletačke vlasti 1797. godine tvorio je pravnu osnovu Paške općine. Tiskani Statut Paške općine iz 1636. godine bio je prvotisak i do danas nije bio objavljen niti jedan drugi primjerak. Stoga je to jedan od rijetkih statuta dalmatinskih gradova koji nije bio preveden na hrvatski jezik. Objavljivanjem prikazane knjige ta praznina je popunjena, a stručna i šira javnost dobila je još jedan biser hrvatskog srednjovjekovnog prava. Nadam se da sam radom učinio dovoljan prikaz knjige **Statut Paške općine – Statuta communitatis Pagi** i pobudio kod čitateljstva interes koji ona zavređuje.

Prikaz pripremio: Marijan ŠUPERINA*

* mr. sc. Marijan Šuperina, viši predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.